

Der var seks ansøgere

Da Thisted første gang havde brug for en havnefoged
JENS OLE PETERSEN, THISTED

Thisted Havn var blevet anlagt¹.

Den 25. maj 1840 blev den første pæl drevet ned og allerede den 4. oktober fik den tilsynsførende med arbejdet udbetalt sine penge og forlod byen. Vinteren igennem lå en 16 skibe forankret i havnen, men først da havnetaksten trådte i kraft den 10. marts 1841 var havnen for alvor åben. Til at lede de daglige havneaktiviteter skulle man nu egentlig have en havnefoged, men den fire mand store havnekommission lod to af sine medlemmer ”på skift” passe havnen for at spare. Det var købmændene H. D. Lützhøft (jurist) og P. C. Nordentoft (tilflyttet Klitmøller-skipper). Begge var de i begyndelsen af 40’erne og selvsagt velkvalificerede til at sætte sig i respekt i havnen. Men det har nok taget for megen af deres tid, så i slutningen af året 1841 blev det klart, at der nu skulle findes en rigtig havnefoged.

En sådan skulle ”have det daglige tilsyn i og ved havnen og på broen” og herved forstod man meget. Tilsyn med havneværkerne, med deres tilstand, med reparationsarbejde, med opmudring. De anviste skibene hvor de måtte fortøje og hvor losse. Men fremfor alt skulle en havnefoged opretholde roen i havnen og havde hertil en vis politimyndighed. Han skulle dog vise sig ”beskeden og ordentlig” overfor alle han henvendte sig til og ville blive straffet hvis han brugte ”grovheder eller skælden eller. . . , magten ved hug og slag”. Han skulle holde kontrol med at søfolkene ikke brugte åben ild eller bare røg tobak på skibene. Endelige havde han at gøre med opkrævning af visse havneafgifter og lejeindtægter af havnens redskaber. I enhver sag i tjenesten måtte han ”adlyde havnekommissionens befalinger, ja endog ethvert enkelt medlems”. Dette er i kort form bestemmelser om havnefogder fastsat allerede 1814, men stort set fulgt i alle havnevedtægter århundredet igennem. Hans løn var forskellig fra havn til havn.

Nu blev en sådan stilling ikke ”slået op”, det var tilstrækkeligt, at ”det forlød”. Det var jo alligevel de lokale, man havde brug for og en regel om at ”personer af søværnets underklasser” havde fortrinsret var ikke inde i billedet endnu.

Fra den 22. december 1841 til den 17. februar modtog havnekommissionen i alt seks ansøgninger²). Normalt vil en historiker ved en sådan situation interessere sig mest for den der gik af med sejren. Og med god grund. Denne må jo være den bedst egnede og i hvert fald være den der udøver embedet i de kommende år og dermed fylder stillingens rammer ud.

Hvis vi derimod ser på hele gruppen af ansøgere, får vi meget mere at vide. Vi lærer noget om samfundet på den tid, vi præsenteres for dem der selv følte sig kompetente til stillingen eller måske netop havde brug for den. Sådan vil denne undersøgelse forme sig. Vi skal ikke alene følge

ansøgerne op til 1842, men videre gennem livet. Hvem var de og hvad blev de til?

Alle ansøgninger gengives i moderne retskrivning - dog med det originale glosevalg, stavemåde på svære ord og fremmedord, samt en særpræget ordstilling. [I skarp parentes sættes forklaringer og nødvendig udfyldning].

Den første ansøger meldte sig allerede før jul 1841, men da det blev ham, der fik stillingen, gemmer vi ham til sidst.

Brynjolfsen

Den 45-årige Poul Brynjolfsen Petersen, skrev sin ansøgning lige efter nytår.

Den højtærede havnekommission af Thisted.

Det er mig bekendt at den højtærede havnekommission vil til anstundende forår ifølge havne- og broreglementet af 31. juli d.å. ansætte en havnefoged, og jeg tror på følgende grunde at være skikket til denne tjeneste:

Da jeg fra barndomsalder til mit 19de år er opvoksen ved søvæsenet og siden har gjort 3 togter mellem Island og København og således er nøje bekendt med et fartøls fortøjning eller forhaling. Da jeg har kundskaber i sprog som ofte kunne være nødvendige når fremmede skibe ankommer og endelig håber at besidde sådanne conduite og routine som er nødvendig til passende at omgås med mange slags mennesker hvem havnefogeden kommer i berørelse med.

Så fordrister jeg mig herved underdanigst at ansøge denne tjeneste, forvisset om at den højtærede kommission tillige vil tage min trang og øvrige omstændigheder i betragtning, ligesom jeg forsikker tro og redelig opfyldelse af de mig i såfald påliggende pligter og om forlanges vil stille sikkerhed i den eventuelle pension.

Thisted, den 2. januar 1842.

Ydmygst underdanigst

P. B. Petersen.

Som det tydeligt ses føler han sig egnet til stillingen. Den moderate og logiske form uden større svulstighed, sammen med at alle hans opgivne færdigheder faktisk *vil* være nyttige, taler godt for ham. Han fik ikke stillingen. Der var nemlig ting, der ikke stod i brevet. F.eks. at han året før havde søgt og fået sin afsked som sognepræst i Hillerslev-Kaastrup i nåde og med pension. Eller at han var blevet tvunget til at søge om afsked - i modsat fald kunne han risikere en anklage for forskelligt. En besynderlig havnefogedkandidat. Hvilket liv havde denne islandske guldsmedesøn bag sig? Født 1796 var han bl.a. af sin farfar, der var kirurg, og en onkel, der var provst, blevet forberedt til universitetet i København. 1816 kunne han

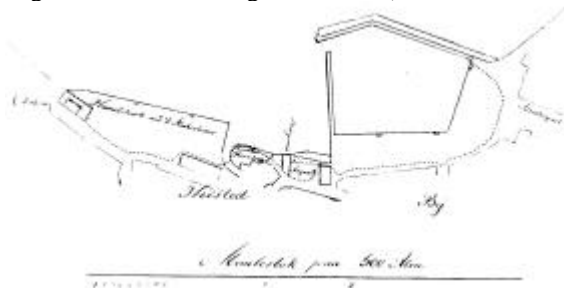
¹ En oversigt over havnens første tid i ”Thisted Havn omkring 1900”. (“Knakken” 1988).

² Thisted Rådstuearkiv D 30 - 258, nr.62-67.

begynde sine studier i teologi og medicin her. Men det var teologien, der 1821 gav ham eksamen, så han kunne begynde den vandring fra stilling til stilling som ofte var præsters lod.

Først til de løsere stillinger som hjælpepræst og lign., senere de fastere og federe. Til de første hører en plads som kapellan i Nykøbing Mors (1822-24). Her fandt han vel sin senere kone, den unge snedkerdatter Karen Møller. Snart fulgte sognepræsteembeder. Dog forsøgte han 1826 at tage medicinsk eksamen, men fik bedømmelsen "immaturuse", dumpet kort sagt. Som vi skal se var det svært for ham at opgive medicinen.

1829-35 var han sognepræst på Rømø og herunder fandt det første kongelige besøg på øen sted 1832. Udover Frederik den 6. deltog også kronprins Christian Frederik. Dette skulle huskes 1834 ved en mindetavle, og den kongefromme tale Brynjolfsen holdt ved denne lejlighed lod han udgive³). (Otte år senere da kronprinsen nu som kong Christian den 8. besøgte Thisted befandt vores nu afsatte præst sig i byen som anonym borger - mon han har søgt audiens, mon kongen huskede?).

Thisted Havn 1846, tegnet af landmåler Buchhave, (nord nedad).

Ind i mellem lå så Brynjolfsens sidste embede, nemlig 1835 til 41 i Hillerslev. Der bredte sig efterhånden den sladder om ham, at han drev ulovlig landhandel og kvaksalveri, men det var også i disse år han forsøgte sig med et "Ugeblad for Landbostanden". Der udkom kun 12 numre, fra den 7. april til den 24. juni 1837. Det lille blad (10½ x 17½ cm) blev trykt i Thisted og skulle først og fremmest være nyttigt og moralsk. Af emner kan nævnes kartoffelavl, hesteopdræt, smørfremstilling, mådeholdssagen. Lige efter artiklen om dette emne bringes dog opskrift på en sund, bitter og mavestyrkende brændevin. Så er der små moralske anekdoter. Bedste indslag forekommer mig at være om forkølelse. Forklaringerne her er rimelige, rådene fornuftige og uskadelige som havresuppe, varm urtete og rigtigt tøj. Og skulle det gå rent galt bør man henvende sig til "en samvittighedsfuld og duelig læge og følge hans råd nøje".

Artiklerne har han mest lånt fra tyske, engelske, svenske eller danske blade, men man leder forgæves efter en antydning af en politisk holdning. Det skulle da være et referat af en sag, hvor nogle danske underofficerer havde taget mod store bestikkers af bønder under sessionen. Det var et velment, men noget kedeligt blad.

Oplysningerne om hans afsked bringes i Barfods håndbøger om den danske gejstlighed⁴). Første omtale

antyder kvaksalveriet, men lægger mest vægt på den ulovlige handel. Herpå bygger senere præstehåndbøger. Men man har overset at Barfod et par år senere udgav nogle rettelser, hvorefter sagen om handel kasseres og årsagen i stedet findes i præstens forhold til det 6. bud. Det var jo ny snak. Enden blev, at han søgte enten om forflyttelse til et lille præstekald på Island eller afsked med pension. Han fik en lille pension, der igennem de næste 20 år har været en støtte til hans eksistens.

Efter afskeden i februar må han været flyttet til Thisted, hvor han begyndte med en mindre spækhøkerforretning. Den gik ikke. Og i avisen tilbyder han i oktober undervisning i almindelige skolefag og lidt latin, tysk og matematik. Mange år senere fortæller han, at det var en forhenværende skipper der satte ham i gang og at flere rige købmænd lod deres børn gå hos ham. Dermed havde han fået sin rolle for resten af livet som skolebestyrer. Men her i januar og februar 1842 har han haft en kort drøm om at blive havnefoged, men da han skuffes sætter han i de næste år meget ind på at bygge en rigtig skole op.

Udover almindelig børneskole er der tale om hvad man kaldte realundervisning, dvs. med mere dansk, matematik, et par sprog, samt lidt geografi og naturhistorie. Dette udbud blev der mere og mere brug for i datidens samfund. Folkeskolen var slået igennem overalt og latinskolen havde sin form som en skole for sig. Men erhvervslivet (købmænd og en del håndværkere) krævede noget midt imellem. Solide praktiske kundskaber som tillige kunne være springbræt til gymnasiet (og dermed videre til embedsstanden) og som i sig selv var adgangsbetingelse til at læse til "dansk jurist" (exam. jur.) ved universitetet. Denne eksamen var igen vejen til de fleste sagfører- og godsforvalterstillinger.

Der var mange der både før og efter ham havde forsøgt sig med en privatskole, men de fleste brød sammen af mangel på kapital og erfaring. Det var først med rektor N. V. Müllers (og kammerråd C. A. H. Hansens) realskole fra 1856 at denne skoleform fik fast form her i byen. For en fuldstændigheds skyld må det tilføjes at borgerskolen mellem 1839 og -56 havde en realklasse for folket.

Ideen var altså helt rigtig. Var Brynjolfsen det også?

Fra 1842 præsenteres vi for hans stadigt voksende planer i avisen. I marts lover han således en rigtig undervisningsanstalt med realundervisning, hvis han kan få lidt flere elever. Fra september kan han byde på tysk, fransk, engelsk, latin og matematik. Han holder til hos købmand Revelius et sted på Storegade.

April 1843 udvider han, og til efteråret skal han have en "duelig seminarist" til at hjælpe sig med de gængse skolefag, så kan han selv koncentrere sig om religion, sprog og hvad der hører "til en fuldstændigere dannelse". Det sted han flytter til, er købmand J. C. Frosts splinternye gård mellem Østergade og Strømgade (Østergade 10, dengang kaldet "på Knakken"). Og den duelige seminarist viser sig at være den ca. 20-årige Christian Bech, søn af lærer og klokker Peter Bech i Thisted. I august står følgende flotte plan i avisen:

Institut i Thisted

Forsynet med den høje skoledirektions approbation og gunstigst tilladelse til at oprette et realinstitut her i byen,

³ De naturlige Følger af Folkets Kjerlighed til Fyrsten. Tale holden i Rømø Kirke den 28de Januar 1834.

⁴ F. Barfod: Dansk Gejstlighed. 1848-49 (1 del s. 139, 2 del 4. afsnit s. 85). Wiberg og Nedergaard skriver af herfra.

agter jeg, næst Guds hjælp, til 1ste oktober d.å. i hr. købmand Frostes nye bygning på Knakken, ved hjælp af en duelig seminarist og lærerinde samt fornødne timelærere at forandre min privatskole til et fuldstændigt institut, hvor børn af forskellig alder kan oplæres i alle de kundskaber som nutidens fordringer kræver, for en forholdsvis meget ringe betaling.

Planen for dette institut er:

at undervisningen meddeles i 2 adskilte klasser, en realklasse og en borgerklasse hvoraf hver klasse inddeles i 2de afdelinger, foruden en afdeling hvor pigebørn undervises hele dagen.

1) i realklassens 1ste afdeling undervises i alle de videnskaber som udfordres enten til optagelse i de lærde skolers højere klasser, eller til at tage én eller anden examen ved universitetet i København. Den årlige betaling i denne klasse er 15 á 20 rbdlr. I denne klasses 2den afdeling undervises efter de regler som skoleanordningen for købstædernes realklasse bestemmer, for at danne examinerede jurister, sprogkyndige købmænd og overhovedet en dannet oplyst mand. Årlig betaling 10 á 12 rbdlr.

Til højre Christian Madsens 5-fags hus fra 1848, herefter 1904 slået sammen med hjørnehuset til restauration.

2) I borgerklassens 1ste afdeling undervises i de almindelige skolevidenskaber i fædrelandshistorie, geografi, begyndelsesgrundene i matematik, grammatik og tysk oversættelse, således at denne afdeling tillige er forberedelse for dem som ønsker at optages i realklasserne. Betalingen 8 á 10 rbdlr. årlig. I denne klasses 2den afdeling optages børn som er 5 år og forberedes til at optages i 1ste afdeling. Betalingen 6 á 8 rbdlr. årlig. Pigebørnene undervises såvidt muligt særskilt i alle skolevidenskaber og sprog, 4 timer daglig og desuden 3 timer i håndgerning, brodering og syning.

Alle eleverne undervises i sang og nodelæsning og drengene i gymnastik. Realskolens elever desuden i dans og musik for meget moderat tillæg i betalingen, når forældrene ønsker det.

Undervisningstiden er bestemt 7 timer om vinteren og 8 timer om sommeren.

D)e som ønsker at optages i instituttet bedes godhedsfuldt at melde dem inden 15de september.

Børn som frekventerer andre skoler den halve dag kan i instituttet nyde undervisning 3 á 4 timer daglig for moderat

betaling; og 2 á 3 elever fra landet kan erholde kost og logi under lærernes opsyn i instituttets lokale for 60 á 70 rdlr. årlig, undervisningsbetalingen indbefattet.

Thisted, den 22de august 1843.

Ærbødigst

P. B. Petersen,

past. emer.

Det er ikke lidt, der kan fåes. Læg for eksempel mærke til pigernes undervisning i sprog og forskellige former for håndgerning. Alle lærer sang og nodelæsning. Dertil kan fåes dans og musik. Drengene gymnastik. Inddelingen i en barneskole og en realskole ses tydeligt. 1844 har han 50 elever. Endnu ét år og det hele er brudt sammen.

I maj 1845 flytter Poul Brynjolfsen fra byen⁵) efter først at have sat et trist afskedsavertissement i avisen.

Idet jeg, tilskyndet af flere omstændigheder, forlader Thyland og Thisted, efter henved 10 års virksomhed, tager jeg herved hjertelig afsked med de mange ædle og gode, som ved ord og gerning har søgt at lindre mine og min families genvordigheder; ligesom de mange unge jeg har søgt at vejlede til kundskaber og dyd. De enkelte som ofte ubilligen har miskendt mig og bidraget til vor kummer tilgiver vi af hjertet, og i tillid til forsynets vise og nådige styrelse vil fremdeles stræbe at gøre os værdige til alle godes agtelse og værdighed og kærlighed.

Vore velgørere og velyndere, som aldrig udslættes af vort minde, tilsiger vi herved vor inderligste tak.

Thisted, den 10de maj 1845.

P. & K. Petersen.

Det var tilsyneladende meningen at Bech skulle have fortsat skolen, men hans rolle blev i stedet at sælge skolens inventar.

(Thisted Amts Avis, 29.7. 1845)

Et godt lille skoleinventarium bestående af pult, borde, bænke, reoler, udmærkede bøger i forskellige undervisningsfag, tegninger etc. etc., er at erholde tilkøbs på meget billige vilkår hos

Bech, jun.,

skolelærer.

Hvad var der sket? Tilsyneladende gik skolen godt, og så denne pludselige afrejse? Igen giver Barfod forklaringen: ". . . da lægerne var efter ham formeddelst hans fornyede forsøg på kvaksalverie, bestemte amtmanden, at han skulle forlade amtet og han drog til Løgstør, hvor han skal undervise og slå sig tålelig igennem. Forresten en stille mand med en vis godmodighed og tjenstvillighed; værst imod sig selv". Selv tænker han (1853) tilbage på sin tid i Thisted med følgende ord: "(jeg) har siden barndomsalderen levet de mest sorgfri og tilfredse år i denne by, uagtet mine formueomstændigheder har undertiden været knappe".

⁵ Avertissementer i Thisted Amts Avis, 24.10 1841, 25.3. 1842, 6.9. 1842, 15.3. 1843, 22.8. 1843, 3.1. 1844, 22.6. 1844, 2.3. 1845, 18.3. 1845, 10.5. 1845, 29.7. 1845.

Fra Brynjolfsens næste 17 år i Løgstør findes dels en række indlæg om skolesagen og dels et arbejde om erhverv og trafik der på egnen. I begge er der imidlertid interessante oplysninger om ham selv. Han præsenterer sig som embedsmand i Vestjylland gennem 20 år og lærer i Thisted i 4 (men omtaler ikke sin afsked som præst). Han har altid været på folkets side og mod aristokratisk og bureaukratisk despotisme (men glemmer sin kongerøgelse i Rømtølen og sit tamme ugeblad). Men her få år efter enevældens afskaffelse kalder han sin skole i Løgstør for "en højere bonde- eller folkeskole", hans omgangskreds er gerne bønder og borgere, men nogen "uro- og partistifter" var han aldrig. Løgstør har nok passet ham særdeles godt, et bysamfund uden købstadsstatus og det vil sige ikke noget med at søge borgerret. Og langt til embedsmænd, bortset fra toldere, som han da også har et mindre sammenstød med. Men han nævner, at da der ikke er en sagfører i byen har han hjulpet mange med at skrive papirer, det har givet en lille indkomst, selvom han ofte arbejdede gratis. Men det ville andetsteds måske blive bedømt som vinkelskriveri.

Sine meninger om skolen kommer frem 1851-52 i "Den nordiske Folkeskole". Han har utvivlsomt følt sig beslægtet med dettes udgiver, den stejle bondeven D. E. Rugaard. Baggrunden er den, at med folkestyret 1849 opstod der debat om hvad der skal ske med skolen, men tillige om hvad der skal ske med kirken, vil den få sin egen forfatning?

Forside af et af Brynjolfsens ugeblad.

De to spørgsmål hænger sammen. Det er nu Brynjolfsen meget om at skolen ikke kommer ind under kirken. Mange danske tror ganske vist at sådan bør det være. Lærere uddannes jo på seminarierne af teologer og

religion er midtpunktet i skolens undervisning. Men folk glemmer, at skolen er folkets og det er vigtigere for børnene at lære de almene skolefag end at blive konfirmerede. Præsterne skal måske have nogle religionstimer i skolen, men de må passe deres konfirmationsforberedelse udenfor skolen.

Her indskyder han et billede af de islandske børns vilkår. Halvdelen af året slider de i landbruget og ved fiskeri, men om vinteren lærer de en masse i hjemmet og mest af moderen. De bliver særdeles godt orienteret både om bibelen og alverdens geografi og historie. De går kun til præst et par uger før konfirmationen.

Den danske skole fra 1814 mislykkedes derimod fra starten, hævder han. Ironisk omtaler han idealerne fra dengang hvor "hver skolelærer i en simpel renlig dragt fornøjet regnes for (dvs. til) de mest oplyste bønder, aldeles uvidenskabeligt, men livligt og i kort begreb gennemgår lærefagene med børnene og dernæst, under fortælling om fædrenes bedrifter, om Danmarks gode konger og Guds faderlige bestyrelse, anfører dem om sommeren til plantning og podning og om vinteren til al slags håndgerning . . ." Men skolen ville ikke trives. Det man trænger til nu er to ting. Seminarierne må yde en bedre undervisning og placeres i byerne. Da man flyttede seminariet bort fra Snedsted kom det desværre ikke længere end til Ranum! Det andet er at lærerlønningerne må sættes stærkt op.

Det er folket, der skal styre skolen, ikke embedsmændene - for så bliver det jo alligevel kirken. Folket skal styre gennem kommunernes råd, men så bør disse virkelig vælges af alle, også af bønder og arbejdere. Det kræver udbredt oplysning, men som det er nu, er godt ¼ af befolkningen oplyst, ¼ halvoplyst og ½ eller mere "rå, uvidende og udannet". Det er ligesom der i dette demokratiske grundsyn er gemt noget hjemlig islandsk med en indbygget skepsis overfor myndigheds personer - men vi tør jo nok antyde, at den er skærpet i 1840'erne ved nærmere bekendtskab med amtmænd og embedslæger.

1853 udkom hans "Oplysende Bemærkninger angående Limfjorden, Løgstør og dens Omegn, især med Hensyn til de påtænkte Forbedringer og de forandrede Forhold i Fremtiden". Heftet havde mottoet "Stræb at fremme almen Fuldkommenhed uden at skade nogen" og er stærkt lokalpatriotisk med en analyse af havne-, vej-, sejls-, post- og jernbaneproblemer, set fra Løgstør. M.h.t. det sidste står han helt frit, da baneanlæggene endnu ikke var nået frem til Limfjorden.

Hvordan gik det med hans skole i Løgstør? Og var han agtet i byen ved sin død den 7. juli 1862? Om intet af dette er der fundet noget. At han ville være blevet en særpræget og lærd havnefoged i Thisted kan ikke nægtes, men antagelig ville han have rodet sig ind i "samarbejdsvanskeligheder".

Niels Madsen

Næste ansøger er sømanden Niels Madsen.

Da det ved fleres samtal har været mig sagt at den ærede havnecomition vil antage en mand til at have opsyn med havnen. Foranlediget at dette udsagn er jeg så fri at bede de ærede herrer om at have mig i betænkning, for om muelig at jeg kunne blive antaget,

da jeg herved forsikrer at bestræbe mig for at udføre alt på det bedste, da jeg antager at være det mægtig endog i regning og skrivning som udfordres, og da jeg ikke på nogen måde ser mig i stand til at forsørge min familie som er 9 i tallet da det er de herrer bevist at jeg ikke har nogen erhverv siden mit ejendom blev solgt og jeg nødsaget til i mangel af udkomme at melde mig til fattigvæsenet, som jeg så nødig vil om anden udvej kan findes.

Thisted den 14. januar 1842.
Allerærbødigst
Niels Madsen.

Ofte kaldes han Niels Post eller med efternavn Brandt. Fra omkring 1825 ejer han Strandvejen 1 og det er her han lægger sig den store familie til. At han må sælge huset 1840 har nok noget at gøre med stormfloderne 1839 og 1840 - og herefter er det, han føler sig så farligt fattig. 1852 dør en arbejdsmand Niels Madsen, der kan være ham - og hans enke, Gjertrud Marie Madsen, dør 1879 på Thisted Hospital, hvad der i hvert fald er noget bedre end det fattigvæsen, "som jeg så nødtigt vil".

Sikkert er at vi her har en af de svage ansøgere, der kun kan henvise til sit sømandsskab og sin fattigdom.

H. V. Bloch

Så kom den 4de ansøgning - og den var kort.

S: T:
Thisted havne kommission!

Som følge af den hertil byen anbragte havn, formener jeg at det er udenfor al tvivl at en havnefoged eller opsynsmand derved må ansættes, og derfor tillader jeg mig at lade dette mit ærbødige andragende komme i denne anledning.

At såvel den årlige gage som de i forbindelse med stillingen combinerede emolumenter [b iindtægter] ikke vil være sådant at jeg uden andet erhverv kan soutenere [eksistere] betvivler jeg, men desuagtet er jeg villig til og ønsker ansættelsen, når vilkårene er nogenlunde antagelige, og hvorom jeg i samtale med den ærede kommission skal erklære mig, når forlanges.

Med højagtelse ærbødigst
S. Bloch.

Et skolet skriftsprog med et par velanbragte fremmedord afslører kontormanden, der dog ikke rigtig kan få sætninger til at hænge sammen. Men brevet lader så meget underforstået, at vi må spørge: Hvordan viser han egentlig at han er egnet? Den 54-årige Hans Vilhelm Bloch, søn af en førstelærer ved latinskolen i Nykøbing Falster var "dansk jurist" fra 1812. Det vil sige, at han var eksamineret ved Københavns Universitet i jura - og med godt resultat - men uden en latinskoleuddannelse bag sig. Dette blev omtalt i forbindelse med Brynjolfsens skoleinstitut. Det gav lidt ringere stillinger end hvad rigtige "latinske jurister" kunne opnå. Blochs ansøgning er fåmælt og ikke rigtig helhjertet. Sagen er nok den, at han må være kendt af alle de ledende i byen. Han var

beskæftiget ved by- og herredsretten, en tid ekstraskriver, en tid retsvidne, dvs. han skulle være borgernes garant ved retten, på dette tidspunkt kendtes jo hverken domsmænd eller nævninge.

Dansk jurist var også H. D. Lützhøft (blot 25 år yngre), ham der havde passet havnen året før. Og dansk jurist var købmand Jens Nyborg ude i Vestergade og prokurator T. J. Nyegaard, der var eksamineret samme år som Bloch. Men de var alle tre "blevet til noget", de handlede og byggede. Bloch var den stille.

Han døde ugift 1856 og dødsannoncen skrives af en M. Carstensen, nabo? ven? Avisen bragte et lille anonymt digt

*Et minde har du efterladt
grundærlig var din færden
men jus som var din kundskabs skat
kun ret du skaffed verden
G.*

Og mere kan jeg ikke fortælle om denne som det synes lidt triste og ensomme eksistens.

Ole Weje

Også den 5te ansøger skriver med let hånd om sin trang og regner iøvrigt med at kommissionen kender ham og hans kvalifikationer:

Til
den respect. Havnekommission i Thisted

Efter hvad jeg har bragt til kundskab skal der ansættes en havnefoged ved havnen her ved byen, og det er mig vigtig at erhverve noget for mig og familien, derfor jeg giver mig frihed og tyer til de respect.

havnecommissairer for Thistedes købstads havn, med dyb begæring om, at blive ansat til havnefoged ved bemeldte havn med noget årlig løn som jeg hårdt er trængende til.

Thisted den 31 januar 1842.
D. b.
O. Weje.

Nu er der på dette tidspunkt i Thisted 2 med navnet Ole Weje. Men da den ene er en ca. 15-årig skrædderlærling, må det jo være den anden, den 67-årige forhenværende købmand. Skriften er fast og stilen passende ydmyg her i enevældens sidste årti. Han var født o. 1775 og man skulle måske synes, at han var vel gammel for et havnefogedarbejde. Måske har han virke lig været meget kraftig af sin alder eller måske har han opfattet jobbet som noget med myndighed og udstedelser af påbud.

1801 kunne han findes som krambodsvend hos købmand Knakkegaard oppe i Vestergade (det senere Landmandshotel). Fra 1814 fungerede han en halv snes år som byens kæmner.

1815 havde han giftet sig med Karen Marie Riis, farverdatter fra den store farverigård i Strandgade (omtrent Strandgade 9 med nogle grunde rundt om). Hun var enke efter en købmand i Kristianssand. Allerede 1816 døde Ole Wejes svigermøder, enkemadam Riis og han kan med sin

svoger, farver C. F. Hammergaard, dele den store ejendom. Farveren får bygninger både nord og syd for Strandgade (nu Aalborgvej), bl.a. farverhuset ude ved fjorden. Og Weje overtog den egentlige købmandsgård, som han drev den næste snes år. Men i slutningen af 1830'erne må det være gået skævt. En egentlig fallit er ikke fundet omtalt, men 1836 udbyder han sin købmandsgård til leje og 1839 sælger han den til en mand på vej op, købmand I. W. Werner. 1840 dør hans kone og 1841 har han købt et mindre hus ud til Kringeltorv og der bor han så med sin datter, der er sy pige. 1844 dør han.

Lars Andreas Grønlund

Også den sidste omkring 50-årige ansøger gør det kort. Tvivler han på at have chancer eller regner han også med, at kommissionen kender ham godt nok?

Til Thisted købstads havne kommission

Jeg tager mig herved den frihed at ansøge Thisted købstads havne commission om at blive antaget som havnefoged og hvad posten angår skal jeg bestræbe mig for til enhver til at opfylde den.

Thisted den 14. februar 1842.

Ærbødigst

L. A. Grøn!und.

Det er den korrekte kontormands gåen direkte til det væsentlige, men tilsat lidt stolthed. Han nævner ikke, at han trænger til lønnen, men *vi* ved, at han gjorde.

Lars Andreas Grønlund var født o. 1792 som søn af købmand Anders Jørgensen Lund, også kaldet Grønlund. Denne drev købmandsskab og havde sit bageri på Storegade (omtrent identisk med nr. 10, men grunden var langt større). Her har Lars Andreas med sine to brødre lært alt til købmandserhvervet hørende og specielt de to ældste Lars Andreas og Niels Jørgen (o. 1790-1840) blev boende hjemme og hjalp til med bageriet. Da den sidste, som nok har været udset til at fortsætte som bager, dør 1840 og den gamle 1842, ser vi at Niels Jørgens enke, Magdalene, sælger hele virksomheden i de kommende år. Hvordan arven er fordelt er ikke undersøgt. Den tredje broder, Jens Andersen Grønlund (født o. 1795) havde tidligere samlet sig om købmandsskab og skibsfart. 1835 var han den første, der førte et større skib gennem Agger Kanal, og havde fragtfart på København. I 1840'erne byggede han sit hus i havnen ("nr. 14") og af ham kan Lars Andreas have lært en del om skibe.

Men Lars Andreas havde en ting, der var hans egen: Han var byens brandinspektør. Denne stilling til usle 20 rdl. var ikke så fin som branddirektørens (denne holdt rede på forsikringerne og brandtaxationerne) men finere end brandkaptajnens (han kommanderede med det udskrevne brandkorps under selve branden). Inspektøren havde derimod ansvaret for at materiellet var tilstede og i orden, f.eks. sprøjten, som der næsten altid var problemer med. Men der blev efterhånden lagt flere pligter på ham, tilsyn med byens ildsteder og købmændenes oplag af krudt - og hertil hørte omhyggelig protokolføring.

Han må være udnævnt af "de eligerede mænd" (den tids byråd omkring 1830 og omtaltes som "en meget solid mand", men da han søger lønforhøjelse 1833 er der et forsøg på at udnævne hans assistent i stedet, da hvervet "ikke henhører til så stor forstandsevne, men mere påpasselighed og agtpågivenhed". Han blev dog ikke afskediget, men 1838-39 er der uro igen.

"Brandinspektøren viste sig uden mindste conduite, ingen orden var der i noget", hedder det i en klage⁶). Og værre farer farver Christensen nede ved fjorden, frem i avisen den 9. januar 1839:

"Er en brandinspektør, endog i ubeføjede tilfælde, berettiget til at indfinde sig hos borgerne, når han synes for godt, for i kraft af sin myndighed at sætte hine (som han ytrer sig) under hans opsyn, uden foregående dom, samt løbe huset igennem uden at sige et ord og fordre en mands gemme eftersat for at lade sig forevise beholdningen af hans ildebrandsartikler. Er det fremdeles nødvendig for ham, og overensstemmende med lovgivningen, at når talen er om ildebrand, at han da, uden at erkyndige sig om, at sådan virkelig eksisterer, lade ringe med stormklokken, rive vinduer og døre samt vægge ud af huset, og sprøjte samme fuld af vand og derved forårsage både ejeren og lejeren skade på deres bohav, uden i nogen henseende at have udrettet noget gavnligt; men blot forskaffet tilskuerne en behagelig morskab?"

Farveren var nu højt respekteret, men kendt for sine hysteriske læserbreve, så Lars Andreas overlevede. Måske har det dog givet ham lyst til at skifte stilling?

Men han blev jo ikke havnefoged, og 1847 købte han hus på Hjultorv (det lille lige i bunden af det smalle torv). Han er ikke længere bager, kaldes kun brandinspektør. Samme år søger han om et gratiale på 10 rdl. oveni lønnen på de 20. Det får han med den begrundelse, at hans arbejde er blevet udviddet (som omtalt før) og at han i øvrigt "levede i trange kår". Det blev det sidste vi hører til ham, 1850 døde han og hans norske enke, Karen Jahn, overlevede ham til 1864.

De fem ansøgere vi her har mødt og som ikke fik stillingen var vel i egentlig forstand hvad vi i dag vil kalde "tabere". Et eller andet var mislykket i deres liv, måske noget i dem selv? Fælles for dem var en fattigdom uden håb. Deres alder var lidt høj med en spredning fra 44 til 67 år og deres kvalifikationer ringe.

Christian Madsen

Men den første ansøger, der meldte sig allerede før jul 1841, hans brev var det længste, det mest gennemtænkte og velformulerede. Og så var han kun 40 år.

Promemorial

Anlediget af det hertil byen effectuerede og nu næsten fuldførte havneanlæg samt mudder oprensning mm. dermed i forbindelse stående, tillader jeg mig ej alene at lade dette ærbødigst fremkomme dels som plan eller proposition for en formentlig havnefogedpost, og dels

⁶ Svalgaard: Fra de gamle sognearkiver. Opslag Brandvæsen, LHA.

som søgning om at erholde posten; thi jeg formoder at den ærede havnekommission vil og må antage en havnefoged fra nytår eller med sejladsens begyndelse, som ingen ved når indtræffer men som efter rimelighed i år vil ske tidligere end sædvanlig og formoder derhos at en søkyndig snarere bliver posten anfortroet end enhver anden, så da jeg ikke aleneste er navigateur men i circa 25 år praktisk sømand og nu i en alder af 40 år tør jeg håbe, at hvis min forudskikkede formodning er rigtig, at posten forundes mig; hvorhos jeg endvidere formener: at med havnefogedposten tillige skulle være kombineret overopsynet med mudderoprensningen samt lodsafaget.

Disse forskellige dele er jeg villig at overtage og på den mest hensigtsmæssige måde besørge beopagtede [tysk: beobachten - iagttagelse] og udførte når den ærede kommission har dertil meddelt instruks, og vil tilså mig en sådan gage at jeg med familien kan souteneres [ernære mig], og tillader mig i denne henseende at proponere: a: i årlig løn 150 rdb. udbetalt månedsvist af toldkassereren - denne løn er ikke engang det en matros med kosten iberegnet om året koster et reden og b: at af de fartøjer som ikke selv kan udgå retur til kanalen, Lemvig, Løgstør, Nykøbing, Skive eller Viborg samt andre pladser i fjorden, uden lods, erlægges lodspenge til mig, hvorimod når omstændighederne er således at jeg ikke selv kan betjene disse, jeg da forskafter anden søkyndig mand til forretningens udførelse og at herfor betalingen beregnes enten efter fartøjets dybgåen pr. fod eller af dets commercelæster pr. mil, som efter nærmere overlæg måtte bestemmes, men hvorhos jeg dog tillader mig ikke at være ubemærket: at såvidt mig bekendt erlægges lodsafgifter efter fartøjets dybgåen.

I det håb at den ærede kommission ikke antager dette mit projekt som en ufravigelig rettesnor skal jeg efter opfordring indfinde mig hos kommiss. såsnart forlanges, for i samtale endvidere at udvikle det som heraf måtte kunne dependere [afhænge].

Thisted den 22de december 1841.
Ærbødigst
C. Madsen.

Som det ses forærer han kommissionen ideen til stillingen og han kæder dertil lodstjenesten og havneopmudring og kommer ind på det ikke uvæsentlige, lønnen.

Selv opgiver han at have 25 års erfaring som sømand. Vi ved, at han var født i Frederikshavn (ét sted siges dog Læsø), og at han 10 år tidligere boede i Aalborg, hvor han fik en datter. Man kan nu gætte på at han allerede har opholdt sig i Thisted et par år, beskæftiget ved havnearbejdet. Der blev hentet både erfaringer og folk fra Frederikshavn og Aalborg. Han kan også have ligget indefrosset i havnen i vinteren 1841-42. I begge tilfælde må havnekommissionen have kendt ham og nu fundet ham mere kvalificeret end den triste parade af øvrige ansøgere, hvoraf dog flere var indfødte.

Den 24. februar er han udnævnt som havneopsynsmand med en årlig løn på 60 rdl. + forskellige afgifter, deraf lidt fra lodseri. Man var altså meget påholdende med løn og gav ham heller ikke den titel af havnefoged han havde søgt om. Lugtede glosen "foged" for fint af øvrighed i stil med

byfoged? Tænk på, at lederne af de nye redningsstationer der oprettedes ved kysten måtte nøjes med titlen opsynsmænd og blev hængende på den til 1960'erne.

Inden statens godkendelse forelå havde Madsen den 2. april sin første meddelelse i avisen. Han havde inspiceret havnen og fundet noget tømmer, "5 tylvter og 2½ bord" og håber gennem avissementet at kunne finde ejeren, der bare skal betale for indrykning og for skyldig pladsleje.

I mit Real-Institut, hvor allerede 50 Elever indvælt i 3 Afdelinger, undervises i alle Skolevidenskabene og 1ste Afdelinger desuden i Latin, Tydsk, Engelsk og Fransk, tilligemed Mathematisk, Mechanisk og Notarhistorie paa samme Maade som i de fuldstændige RealSkoler, kunne nogle Nøder af den bønnede Klasse i et særskilt Børelse om Eftermiddagen oplæses i al Slags Brodering, Syning og Strikning og desuden i 2 Aftentimer særskilt fra Drengeskolen erholde Underviisning i Tydsk, Fransk eller Engelsk. I Underviisningstimerne tales Sproget med dem som ere fornødt, at de kunne forstaa det eller have Gavn deraf. Betalingen er som sædvanligt 3 rdbM. månedlig for Underviisningen i Haandgjerning, og ligeledes 3 rdbM. for Sprogene; men for dem der søge Instituttet hele Dagen fra 5 til 6 M. maanedlig. Endnu kunne 2 Elever modtages i Kost og Logi for 60 a 70 Rdb. hele Aaret, hvori Underviisningen i alle Dele er indbefattet.

Thisted Real-Institut, den 20de Juni 1844.
ærbødigst
Peter sen.

Endnu bedre den 6. juni. Han har haft en strid med en hollandsk skipper der ikke ville respektere hans anvisninger. Det går til havnekommissionen, uden resultat, for at slutte i politiretten med en mulkt til den fremmede. Borgeme har med tilfredshed konstateret at lov og ret også gælder i Thisted Havn.

I de kommende år finder vi jævnlig henvendelser fra ham f.eks. om ting der er fundet på havnepladsen, og få uger før kongebesøget 1852 bringes et stykke om drenges farlige leg på havnen og tjenestepigers skødesløshed med børn på armen.

I de første år boede han til leje i et lille hus i Søndergade, nu flyttede han midt ind i havnefronten, hvor der allerede lå et påbegyndt hus på en smal grund og her opførte han 1848 et 2-etagers hus. Det ligger der endnu, nemlig den laveste del af nr. 16, hvor nu "Harmonien" holder til. Fra 1. sal har han haft en glimrende udsigt over alt hvad der passerede i hans lille havn.

Men lønnen var han stadig ikke tilfreds med og 1845 søgte han om forhøjelse. Kommissionen indrømmer at "han er i gæld og kummerlige omstændigheder", han kan højst nå op på 129 rdl. årlig. Man vil dog ikke sætte den faste løn op, men give ham et ekstra beløb og det kan han jo så søge igen en anden gang. Samme år får han rigtig lodsbestalling og 1849 er han oppe på 200 rdl. Måske en arbejdsmandsløn!

Som højdepunkter i hans liv har utvivlsomt stået de kongelige besøg når havnen skulle præsenteres godt. I sommeren 1842 besøgte Christian den 8. byen, han besøgte den nye havn, men om nogen "indvielse" var der ikke tale. Om aftenen var havnen oplyst ved begfakler. Under besøget havde kongen støttet tanken om at knytte en dampskibsroute til Thisted og lovet at ville købe aktier i foretagendet. Det må have interesseret opsynsmanden og

gjort det mindre bittert, at udgifterne ved de kulørte lamper beløb sig til 73 rd1., lidt mere end hans årsløn.

En stor oplevelse har i det hele taget de første dampskibe været for ham⁷). Med deres hjul på siderne har de givet specielle problemer for en havneopsynsmand. Både vending i det lille havnebassin og forøgning var noget helt nyt. Det var Aalborg, der kom først med rutefart på fjorden. En købmand derfra købte en lille brugt engelsk damper "Violet", der under navnet "Limfjorden" fra foråret 1843 blev sat ind bl.a. med anløb af Thisted. Imidlertid havde en komité i Thisted købt et andet brugt engelsk skib, damperen "Hebe", der på vej fra England dukkede op i Thisted den 18. juni 1843. Efter at være gået efter og indregistreret i Aalborg blev også hun sat ind. Chr. Madsen har som alle Thistedboere været stolte af den lille båd, ca. 26 m lang (knap en meter længere end konkurrenten "Limfjorden") og 4 m. bred. Tre år senere har Madsen også oplevet de triste dage, da skibet, rustent og pilråddent, blev solgt til staten og den 3. juni 1846 afgik det, denne gang for sejl, til Aalborg, hvor en bugserbåd ventede.

I 1842 havde kronprins Frederik ikke været med, han var rent ud sagt sendt hjem fra kongerundrejsen p.gr.a. druk og tilsvarende optræden. Men 1846 kom Frederik alene på en forhastet visit i september. Han kom for sent til en teaterfestlighed og rejste igen tidligt næste morgen. I havnen var ellers et skib illumineret og fra "Limfjorden" satte man fyrværkeri op.

Da Frederik kom for sidste gang 1852, var det som konge og med grevinde Danner ved sin side. De kongelige kom fra søsiden med den ny damper af navnet "Limfjorden". I havnen var der æresport med

"Velkommen" på den ene side og "Farvel" på den anden, så den kunne genbruges ved afrejsen. Æresporte og transparanter var arrangeret af arkitekt Mads Skifter Holm, der også havde indrettet det nye teater "Thalia" hvortil kongen og hans kone var inviteret. Parret blev i øvrigt modtaget med stor hjertelighed i en by, hvor kun embedsmændene var smittet af den forargelse, der efterhånden var en plage for kongeparret i Østdanmark. Folket fik dans i skoven, hvor kongen mødte op, og senere illumination i havnen⁸). Mon ikke der har været et venligt ord til Christian Madsen?

Efter 12 år som opsynsmand ventede ulykken ham. 1854 blev han ramt af apoplexi, lammelse, og han måtte afskediges med en lille pension. 1857 døde konen, datteren blev gift og flyttede bort fra huset, som i øvrigt blev solgt kort efter. Men den nye ejer, købmand P. C. Nordentoft, lod ham blive i huset, passet af en husholderske. 1868 døde han selv.

Først hans efterfølgere fik stillingsbetegnelsen "havnefoged".

NOTER:

Det har ikke været muligt at finde henvisningsstederne i teksten til nedenstående 2 noter [K.S.]

Nogle af eleverne kan være overtaget af cand. teol. H. C. Gundorph, der 1844-50 er institutbestyrer i Thisted (herom i Peder N. Thomsen: Meddelelser til Børn og Børnebørn, trykt 1930, s. 8).
Biografisk Leksikon.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1988, side 37-52).

⁷ Om de første dampskibe, se note 1).

⁸ Kongeliges besøg kan belyses ved avisens detaljerede beretning og ved J. P. Traps dagbøger. Havnens udgifter kan ses i havneregnskaberne. 1852 besøget er i "Jul i Thy" 1986 beskrevet set med de lokale embedsmænds øjne.